

зйомки, вміння тримати інтригу ставить його на пристойне місце серед схожої продукції в світі. За сюжетом, великі жахливі події розгортаються в середовищі сучасних християнських радикалів. Там іде війна не на життя, а на смерть за право очолювати таємну організацію, аби запобігти справі об'єднання різних християнських конфесій. Дещо плутана й передбачувана історія за участі Данієля Ольбрихського й Андрія Садового закінчується врятуванням чергового «кота», роль якого цього разу раз дісталась «секретарю Ватикану». Рятуює папського посланця збірний загін країн-учасниць копродукції, а на чолі таємного ордену «песиголовців» (за легендою, в давні віки його представники охороняли Ісуса Христа) стає не симпатична українка, як очікувалось (її вважали спадкоємицею глави ордену), а потріпаний життям детектив із Нью-Йорка.

Пройшло десять років, як не стало знаного музиканта Кузьми Скрибіна, однак він продовжує жити в душах фанів і всіх, хто його знав і любив. Колись на Одеському кінофестивалі, на презентації проекту фільму за повістю Кузьми, я дещо скептично висловився з приводу здатності наших кінематографістів переплавити його чудову прозу в гарну кінооповідь. Автори відповіли, що вони все-таки мають оригінальне – жанрове й смислове – бачення екранізації, деталі якої не будуть розкривати, але що фільм порадує глядача – певні. Що ж, мушу сказати, що фільм Ольги Ряшиної «Я, Победа і Берлін» перевершив обіцянку.

Звісно, ті глядачі, котрі мали щастя формального й неформального спілкування з українським музикантом протягом років, й ті, у котрих образ Кузьми склався від прочитання книги, – будуть порівнювати його з фільмом, і буде це не на користь останнього. Однак ті, хто відмежувався й дізнався про ще одну творчу іпостась Кузьми на демонстрації стрічки в Римі, – мали справжню насолоду від того неймовірного драйву, того тепла дружнього серця й невимушеного гумору, до якого був охочий автор першоджерела й який міцно тримався на екранному полотні протягом всього фільму. Вдивляючись в обличчя екранного Андрія Кузьменка – не зовсім підходящого за статурою й психофізикою, але з тим же експансивним внутрішнім стрижнем, – я розумів, що, незважаючи на постійні звинувачення реального музиканта в «поетизації плебейства», саме такі митці залишають неповторний слід в історії культури. Не в останню чергу тому, що належать до невеликого числа тих, хто не йде на жодні політичні чи художні компроміси. Перебуваючи на передовій боротьби з ворогом, Кузьма чітко дистанціювався від влади й опозиції, тому, з їх точок зору, залишався «поганим патріотом». Актор Іван Бліндар зумів відобразити в образі українського музиканта ще й чималі сумніви щодо наявності в нього таланту, хоча повість, як відомо, не є біографічною. Тим не менш, у молодому Кузьмі, яким він виступає в фільмі, чітко видно ту неймовірну тугу за істинними зв'язками між людьми, яка згодом надасть щасливому потоку його творчості мудрість і присмак гіркоти.

Рим, грудень 2024.

«Степне»: застиглий час українського села

Анастасія Канівець

«Степне»

Сценаристи: Кірілл Шувалов, Марина Врода

Режисерка Марина Врода

Оператор Андрій Лисецький

У ролях: Олександр Максяков, Олег Примогонов, Ніна Антонова, Радмила Щеголева та ін.

Україна, Німеччина, Польща, Словаччина, 2023.

Олександр Максяков у фільмі «Степне». Режисерка Марина Врода. Україна, Німеччина, Польща, Словаччина, 2023.

Українське село не так часто постає в українському кіно – особливо порівнюючи з тією роллю, що її продовжує відігравати в українському світі. І ще рідше сільський світ стає матеріалом для серйозної, глибокої драми. Такої, як у «Степному» Марини Вроди.

«Степне» – прекрасний зразок повільного фільму, де дія розгортається ледь помітними кроками і де, тим не менш, за кожним кадром відчуються внутрішні напруження й глибина. Літній герой Анатолій приїжджає у рідне село на Сумщині, доглянути за помираючою матір'ю; після її смерті прибуває на похорон, розділ спадщини та упорядкування інших посмертних справ його брат Олексій. Між обома назріває... затаєна ворожнеча, протистояння? Радше ні, ніж так, хоча брати настільки різні, світоглядна та й психологічна прірва між ними така глибока, що у підсумку, після перенесеного горя і проведених разом кількох днів, їм практично нічого сказати один одному. Необхідно відзначити тут майстерність виконавців, які створили образи... та ні, живих людей, яким, попри типовість персонажів, віриш. М'який, добросердний, але безвільний Анатолій – Олександр Максяков, суворий і прагматичний до жорсткості есебушник Олексій – Олег

Кадр з фільму «Степне».

Примогенов, молода турботлива, сповнена життя сусідка, що допомагає пригладити за матір'ю Анатолія й пробуджує в ньому пізні кохання, – Радмила Щеголева, нарешті, Ніна Антонова в непростій ролі людини на порозі смерті... Всі вони складаються в гармонійний ансамбль, неостаннє місце в якому грають місцеві мешканці в ролі самих себе. Чималою мірою завдяки їм фільм просто-таки дихає автентичністю – дивовижне поєднання притчевості й документальності.

Для авторки фільм є свого роду «мандрівкою в часі»: Степне – це те місце, в якому час ніби призупинився, зафіксувавши такий собі пострадянський світ, де події історичного минулого досі визначають ментальність, а з нею – і спосіб життя мешканців. У цьому сенсі ключовою сценою фільму є поминки, на яких мешканці Степного (місцевими жителями ж і зіграні) спілкуються, діляться своїми спогадами, що в них химерно сплавляються події нещодавнього минулого, «велика історія» ХХ століття – війна, голод – та особиста історія промовців. Все це переростає в барвисту, як народний килим, картину сільського українського життя, що в ньому так чи інакше законсервовані сліди чи не кожної з епох. Знята по суті документальна сцена (виконавці імпровізували перед камерою, ділячись власним досвідом) у майбутньому цілком може послужити цінним етнографічним матеріалом. І в той же час це високохудожня, виробничо складна сцена. Недарма Марина Врода одержала на Локарнському МКФ відзнаку за найкращу режисуру: вона чудово відчуває і тримає темп, фільм, попри «повільність», не видається затягнутим, навпаки – глядач не відчуває, як пролітає екранний час.

У «Степному» відчутні традиції українського кіно – хоча це не пряме наслідування і навіть не пряме покликання. Радше перегук кінематографічних поколінь, що кожне у свій час і власною мистецькою мовою осмислює проблеми свого суспільства на новому історичному витку. Отже, маємо: мотив занепаłego села і приїзду братів на похорон нагадує про «Криницю для спраглих» Юрія Іллєнка 1965 року, картина сучасного села, що поєднує яскраві,

колеритні народні типажі з усе тією ж картиною поступового знелюднення, – документалістики Валентина Васяновича і передусім «Присмерк», де з такими ж теплом, щемністю й сумом показані стосунки між матір'ю і літнім сином. Звісно, фільм Марини Вроди не повторює ці сюжети; йдеться, зрештою, про теми цілком універсальні. Додамо до них і архетипічний, зокрема для української культури, мотив «доброго» (Анатолій) і «злого» (Олексій) братів, і навіть захованого скарбу: сцена, де «злий» брат у пошуках родинних багатств викопує зброю, дещо нагадує сцену пошуку скарбу із «Вавилону-XX» Івана Миколайчука.

Тільки-от у «Вавилоні-XX» знайдено було козацьку зброю, що з нею брати Соколюки не знають, що робити, а в «Степному» – радянський пістолет, із якого брат Олексій застрелить собаку покійної матері, якого не знає куди прилаштувати.

Радянське минуле продовжує нести смерть... Хоча фільм підходить до питання складніше: тут минуле – це не лише «клята радянська спадщина», а й минуле як таке, минуле людини, її сім'ї... та й всієї країни. У старій шафі в хаті покійної матері зберігаються справжні скарби Анатолія: його рисунки, платівки зі старими піснями, світлини... Зрештою, особистісне і родинне минуле – це те, навколо чого і розгортається сюжет «Степного». Такі безперечно важливі теми, як ідентичність, як історична пам'ять, як сама смерть, що на її тлі відбувається зустріч братів одне з одним і з рідним селом, – обрамлення для особистісної історії. Історії людини, що прощається з важливою сторінкою свого життя – розуміючи, що життя це по суті не склалося. Окремими точними мазками змальовано чоловіка, який хотів бути художником – та не став, закохався – та одружитися не може, має добре серце – та не може відстояти те, що для нього важливо. По суті, Анатолій – це також людина минулого, сформована Радянським Союзом з його репресивною, обмежувальною системою, а далі змушена виживати в буремних хвилях української незалежності. Що буде з ним далі? Вочевидь нічого нового. І на противагу йому – підкреслено приземлена «людина сьогодення» Олексій. На відміну від Анатолія, він діє постійно – але дії його переважно деструктивні. І це теж парадоксальним чином відповідає атмосфері Степного: що б ти не зробив – це не рухає тебе вперед, а відкидає назад. Чи можна вирватися з чарівного кола минулого й увірватися у сьогодення? Хто зна. В будь-якому разі – не тут. Та, можливо, це й на краще? Адже завжди мають залишатися місця пам'яті, свого роду культурна пуповина, що прив'язує суспільство до його минулого. Одним з таких місць і є село з парадоксальною серед сумських лісів назвою Степне.